

GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK

Gyógyszerészet 47. 175–177. 2003.

A magyarországi közforgalmú gyógyszertárak elnevezése

Dr. Horváth Dénes

A szerző a gyógyszertárak elnevezését vizsgálta az államosítás előtt, alatt és a magánosítás után. Szakmai szempontból nagyra értékelte egyes gyógyszertárak államosítás alatti elnevezését elhunyt gyógyszerész nagyjainkról. Sajnálta számuk csökkenését a magánosítással. Gyógyszerész öntudatunk ébren tartására néhány javaslatot tett.

A gyógyszertárak elnevezése régi gyógyszerészi szimbólumokra, címerekre vezethető vissza. Valamikor nagy szerepet tölthettek be e téren a növények és az állatok is. Pl. a kígyó, mely minden évben leveti bőrét, az élet megújulásának jelképeként.

Az első magyar patika-elnevezéseket a német származású gyógyszerészek német mintára honosították meg nálunk. Így lettek: Sas, Oroszlán, Szarvas stb. gyógyszertárak.

A történeti Magyarország patikáinak elnevezésével *Csanád Vilmos* foglalkozott nagyon részletesen a múlt század 80-as éveiben [1]. A gyógyszertárak elnevezését két csoportban tárgyalta: az 1875-ig, majd az 1875 után alapítottakét. Nem foglalkozott dolgozatában a II. világháború utáni gyógyszertár elnevezésekkel.

A gyógyszertárak 1950-es államosításáig természetesen néhány kivételtől eltekintve a patikák megtartották az alapításkor kapott nevüket. Ezek: állatnevek, keresztény szentek, mártírok, patrónusok nevei, a környezet adta elnevezések, a történelemből, irodalomból, mondavilágból vett nevek. Ezen időszakban gyógynövényekről nem neveztek el gyógyszertárat.

Az 1950-es államosításkor a gyógyszertárak elvesztették előbbi nevüket és számot kaptak. Ez a budapestiek kivételével egy törtszám volt, melynek számlálója a megye száma, nevezője a gyógyszertár megyén belüli sorszáma volt. Budapesten a gyógyszertárak 3 vagy 4 számjegyűek lettek, melyek első vagy első két számjegye a kerületi, utolsó két számjegye a gyógyszertár kerületen belüli besorolását jelezte.

Az 50-es évek végére mind többen kifogásolták, hogy a gyógyszertárak számozása a kereskedelmi egységekkel való összetévesztést eredményezheti. Helyes lenne a gyógyszertáraknak a számuk megtartása mellett nevet is adni.

Emlékezetem szerint az államosított gyógyszertárakban alakult szocialista brigádok közül többet híres gyógyszerészről neveztek el. Így neveztük el a szocialista brigádokat a gyógyszertárunkban Szebellédryról. Az

Orvos Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetén belül létrejött a Gyógyszerész Szakcsoport, mely a megszűnt Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság feladatkörét végezte. A szakcsoport szakmapolitikai fórumot is többször szervezett. Itt is többször felvetődött a gyógyszertárak elnevezésének szükségessége. Dr. *Andriška József* [2], aki a 60-as évek előtti időszakban a szakcsoport főtitkára is volt, javasolta a gyógyszertárak elhunyt híres gyógyszerészekről való elnevezését. Ezt *Végh* professzor, a szakcsoport elnöke és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum is támogatta. Erről írásos intézkedést nem találtunk. A korabeli szaklap sem emlékezett meg róla. Ennek ellenére ezt a nagyon dicséretre méltó kezdeményezést egyes megyei gyógyszeresztári központok jobban, mások kevésbé vagy egyáltalában nem karolták fel. Például Budapesten a IX. Mester u. 43. szám alatt üzemelt gyógyszertár kitüntetése alkalmával kapta a *Kabay János* nevet [3], mely a magánosításkor „Sors bona”-ra változott.

A Gyógyszerészetben 1972-ben olvashattunk a patika elnevezésekről [4]. A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár kezdeményezésére az Egészségügyi Minisztérium 85.500/1979. szám alatt állást foglalt a gyógyszertárak elnevezéséről és az ezzel összefüggő eljárásokról. E rendeletre hivatkozva bocsátotta ki e tárgyú körlevelét a Semmelweis Múzeum. Ez utal az eddigi igények alapján névvel megjelölt gyógyszertárakra, melyek elnevezése többször ötletszerűen, minden egyeztetés nélkül történt és a helyi szakmatörténeti szempontokra egyáltalában nem voltak tekintettel. A Múzeum javasolta, hogy minden gyógyszeresztári központ tekintse át gyógyszeresztári esetleges elnevezését, figyelembe véve, hogy az egyházi jellegű elnevezéseket mellőzni kell. Majd konzultáljon a Magyar Gyógyszerészeti Társaság és a Magyar Orvos-történelmi Társaság közös Gyógyszerésztörténeti Szakosztályával. Így tervszerűbben állítható emlék gyógyszerész nagyjainknak. Később az *Antall József* kezdeményezésére létrejött gyógyszerésztörténeti bizottság engedélyezte a gyógyszertárak elnevezését. Ezt a kezdetben létesült magángyógyszertáraknál is alkalmazták. A 90-es évek szabályai szerint viszont a gyógyszertár-tulajdonos joga a névadás, melyet a megyei tisztí főgyógyszerész és az APEH csak hivatalosá tesz. Ezek ismeretében nézzük meg a magánosított gyógyszertárak elnevezését, s azoknak változását. Az elnevezésre vonatkozó adatokat az 1945–1948-as Évkönyvből [5], az 1984 évi Évkönyvből [6], az 1998-as

I. táblázat
A gyógyszertárak elnevezése az államosítás előtt és a magánosítás után

	1945–1948 Évkönyv		2001. Szaknévsor	
	Budapest Vidék		Budapest Vidék	
Környezet adta elnevezések	24	7	111	172
Kígyó Gyógyszertár	1	36	1	54
Egyéb állatnevet viselő gyógyszertár	10	39	9	95
Keresztény szentekről stb. elnevezettek	35	645	39	281
Megváltó gyógyszertár	1	147	3	12
Aesculap gyógyszertár	1	2	–	4
Hygieia gyógyszertár	1	2	–	1
Gyógynövényekről elnevezett gyógyszertár	–	–	23	230
Egyéb nevű	87	48	158	694

Gyógyszerész Almanachból [7] és az Egészségügy és Gyógyszerészet 2001-es Szaknévsorából [8] gyűjtöttük ki. Így az államosítás előtti, alatti és a magánosítás utáni elnevezéseket láthatjuk.

Az I. táblázatban tüntettük fel az államosítás előtti és a magánosított gyógyszertárak elnevezését, külön a budapesti és vidéki gyógyszertárakat.

Az államosítás előtt a legtöbb gyógyszertár neve vallásos eredetű, mely a magánosítás után lényegesen lecsökkent, különösen a „Megváltóhoz” címzettké. Vidéken a helysége utaló elnevezésekkel is találkozunk. Van még olyan gyógyszertár, amely külön név nélküli, pl. Baranya- és Somogy megyében, bár ezeknek a száma az adatok összegyűjtése alatt is fokozatosan csökkent. Van példa arra is, hogy régen ott dolgozott közismert gyógyszerész nevét viseli a gyógyszertár, miután a köztudatban is így szerepel. Főképpen vidéken több gyógyszertár a személyi jogos vezetőjéről van elnevezve. Államférfiak, művészek, írók, költők nevét is viselik gyógyszertárak. Mindezeket az egyéb nevet viselő gyógyszertárak közé soroltuk.

Feltűnően sok a gyógynövényekről elnevezett gyógyszertár. Ilyen elnevezés nálunk régebben nem volt ismert. Érdekes, hogy Kígyó gyógyszertár elnevezéssel Budapesten mindkét időszakban csak ugyanaz az egy gyógyszertár üzemel (amely viszont Budapesten a Kígyó utca és a Váci utca sarkán működik). Vidéken sem nőtt a számuk olyan mértékben, mint amire számítani lehetett.

A II. táblázatban foglaltuk össze a híres gyógyszerészeinkről elnevezett gyógyszertárakat az államosítás idején, ill. a magánosítás után. A magánosításkor csak a Kazay Endréről elnevezettek száma nőtt, s megjelent Csontváry és Kőszegen Küttel neve. Ez utóbbi Küttel Dezső emlékét kívánja megőrizni.

Vizsgáltuk azt is, hogy a nagyjainkról elnevezett gyógyszertárak száma helységenként most hogy oszlik meg. Eredmény: Pécsen 5, Nyíregyházán 3, Abonyban, Csongrádon, Fehérgyarmaton, Győrött, Miskolcon és Sopronban 2–2 gyógyszertár van elhunyt nagyjainkról elnevezve. A továbbiakban a felsorolt megyék különböző helységeiben 1–1 gyógyszertár: Hajdú-Bihar megyében 4 megyében, Békés, Csongrád, Heves, Nógrád, Veszprém és Zala megyében 2–2, Fejér, Győr-Moson-Sopron, Jász-Nagykun-Szolnok, Pest, Somogy és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 1–1 gyógyszertár viseli nagyjaink nevét.

A magánosításkor bizonyosan sokan mérlegelték, hogy mi legyen gyógyszertáruk neve. Tudom, hogy voltak, akik az államosítás előtti nevet vették fel. Egyesek komoly helytörténeti és levéltári kutatás alapján nevezték el gyógyszertárukat. Volt, ahol valami családi esemény motiválta a névadást, másutt családi tradíció játszott szerepet. Bizonyosan sokaknál egyéb nyomós okok szabták meg a gyógyszertár nevét. Viszont a II. táblázat sajnos bizonyítja, hogy az államosítás alatti, szakmai szempontból dicséretes kezdeményezés a magánosításra halványabb lett.

Pedig a régi feltételek megszűntével növelni lehetett volna a neves gyógyszerészeinkről elnevezett gyógyszertárak számát.

Halmai János a Gyógyszerészetben [9] a gyógyszerészi múzeumokkal kapcsolatban írta: „A magyar gyógyszerészet története értékes hagyományú, melynek megőrzése részben a gyógyszerészi hivatástudat elmélyítése céljából, részben pedig a gyógyszerészi pálya fokozottabb megbecsülése szempontjából kötelességünk”. Ezt 1963-ban írta. Vajon ma Európába haladva már nem érvényes Halmai figyelmeztetése?

II. táblázat
Neves gyógyszerészekről elnevezett gyógyszertárak

	1984. Évkönyv	2001. Szaknévsor
	alapján	
Augustin Béla	1	1
Csontváry Tivadar	–	4
Ernyey József	1	1
Jakabházy Zsigmond	1	1
Kabay János	13	8
Karlovitcz László	1	1
Kazay Endre	5	7
Kazay Sámuel	1	1
Küttel Dezső	–	1
Mozsonyi Sándor	1	1
Richter Gedeon	1	1
Rozsnyay Mátyás	11	5
Schulek Elemér	7	4
Szebellédy László	2	1
Than Károly	3	3
Tuzson János	1	1
Winkler Lajos	8	3
Összesen:	57	44

Beck Mihály akadémikus a Természet Világában még 1999-ben [10] a Millenniumra készülve „Nevezzenek el utcákat nagy magyar tudósokról” című dolgozatában fejtette ki javaslatát: a tudósok névsorában *Schulek Elemér* is szerepel. Amíg a kémikus akadémikus megbecsülte *Schulek Elemért*, addig a gyógyszerészek gyógyszerárak magánosításakor hétről négyre csökkentették a *Schulek* gyógyszerárak számát. Erősen csökkent a *Kabay János* és *Rozsnyay Mátyas* nevét viselő gyógyszerárak száma is. Úgy látszik, mintha megkopott volna a szakmai értékeinkhez való ragaszkodásunk.

Neves gyógyszerészeinkről esetleg azért feledkezünk el, mert keveset olvasunk, hallunk róluk. Az újabb generáció nem nagyon ismeri munkásságukat. Szakmai vonatkozásban a maguk korában nagy jelentőségű volt pl. *Rozsnyay* íztelen kininje, vagy *Than*, *Winkler* vízanalitikai munkássága, *Kazay Endre* polihisztor tevékenysége. Még a jelenben is fontos *Kabay János* felfedezése, vagy *Mozsonyi Sándor* munkássága, amely a gyógyszerési hivatást megbecsülttette és a gyógyszerész képzés korszerűsítésével megalapozta a gyógyszerész mai informátor szerepét. Kívánatos lenne, hogy szaklapjainkban neves gyógyszerészeinkről gyakran olvashassunk. Az Orvosi Hetilap minden számában van orvostörténeti tárgyú cikk. Hasonlóképpen a Magyar Kémikusok Lapjában neves kémikusok évfordulójával kapcsolatos írás is gyakran olvasható. A Magyar Gyógyszerészeti Társaság szervezetei többször rendezhetnének egy-egy évforduló alkalmával

emlékülést. Patika Múzeumaink látogatottságát is fokozhatnánk egy-egy ott megrendezett kiállítással, ahol régi helyi gyógyszerészek szakmai és közéleti munkásságát mutatnánk be. Hisz a lokálpatriotizmus is nemes és ébren tartó hagyomány.

Végezetül köszönettel tartozom mindazoknak, akik adatokkal, hasznos tanácsaikkal voltak segítségemre e közlemény megírásában.

Befejezésül arra kérem a gyógyszerészeket, hogy őrizték meg értékes hazai gyógyszerészeti hagyományainkat!

IRODALOM

1. *Csanád Vilmos*: A történeti Magyarország patikáinak elnevezése és alapítási éve. Vas megyei Múzeum értesítője 17–18. kötet. 1983–1984 – 2. *Dávid Agoston* szóbeli tájékoztatása – 3. *Szmodits László* szóbeli tájékoztatása – 4. A patikák elnevezése *Gyógyszerészet* 16, 433 (1972). – 5. Évkönyv 1945–1948 Budapesti Gyógyszerész Testület kiadása – 6. 1984-es Évkönyv – 7. Gyógyszerész Almanach 1998 Galenus Lapkiadó, Budapest, 1998. – 8. Egészségügyi és Gyógyszerészeti Szaknévsor 2001. (IMMO Kft) – 9. *Halmi János*: A gyógyszerészeti múzeumokról, *Gyógyszerészet* 7, (5–6), 217–221 (1963) – 10. *Beck Mihály*: Nevezzenek el utcákat a nagy magyar tudósokról. *Természet Világa* 1999. október.

D. Horváth: *The names of Hungarian community pharmacies*

Segítő Mária Gyógyszertár, Sopron, Béke u. 13. – 9400

További tájékoztatói lehetőség: http://museum.hu/search/result_name.asp?byname=patikam%Fazeum

Kedves Kolléga!

Kérjük, hogy 1%-ával legyen szíves támogatni a dr. Mozsonyi Sándor Alapítványt.

Adószámunk: 18037748-1-42

Alapítványunk a jó tanulmányi előmenetelű gyógyszerészhallgatókat, Ph.D. ösztöndíjasokat, doktoranduszokat és fiatal oktatókat kívánja jutalmazni, immár tizenharmadik éve.

Alapítványunkat a Fővárosi Bíróság 3047 sorszám alatt nyilvántartásba vette, mint közhasznú szervezetet.

Megértését, és segítségét előre is hálásan köszönjük.

Budapest, 2003. január

Dr. Stampf György
a Kuratórium elnöke